संस्कृतम्

प्रथमं प्रश्नपत्रम्

(साहित्यम्)

समयः होरात्रयम् (घंटा-त्रयम्) | पूर्णाङ्काः 250

प्रश्नपत्र-सम्पृक्ताः विशेषनिर्देशाः

कृपया प्रश्नोत्तरलेखनपूर्वं निम्नलिखितनिर्देशाः सावधानतया पठनीयाः

खण्डद्वयेषु विभाजिताः **अष्ट**-प्रश्नाः।

परीक्षार्थिभिः **पञ्चैव** प्रश्नाः समाधेयाः।

प्रश्नसंख्या **1** तथा **5** अनिवार्ये। शेषप्रश्नेषु **त्रयाणां** समाधानं प्रदेयम्। तत्र प्रत्येकखण्डात् **एकम्** अवश्यं करणीयम्।

प्रत्येकप्रश्नस्य तस्य भागस्य च अङ्काः तत्रैव निर्दिष्टाः।

प्रश्नसंख्या **1, 5** तथा **8 संस्कृतभाषयैव** समाधेयाः। शेष-प्रश्नानां समाधानं यथेच्छं संस्कृतभाषया अथवा **प्रवेशपत्रे** स्वीकृत-भाषया करणीयम्। संस्कृतभाषा देवनागरी-लिप्या एव लेखनीया।

प्रश्नोत्तरस्य शब्दसीमा यदि निर्धारिता तर्हि सा सीमा पालनीया।

प्रश्नक्रमानुसारमेव क्रमेण प्रश्नोत्तराणि प्रदेयानि। यदि उत्तरपुस्तिकायां किमपि पृष्ठं रिक्तं (अलिखितं) स्यात् तर्हि तत्र स्पष्टरूपेण अनुलोम-विलोमरेखा (×) विधेया। अंशतः प्रदत्तं प्रश्नोत्तरमपि संपूर्णप्रश्नोत्तरवत् परिगणितं भविष्यति।

SANSKRIT

PAPER—I

(LITERATURE)

Time Allowed : Three Hours | Maximum Marks : 250

QUESTION PAPER SPECIFIC INSTRUCTIONS

Please read each of the following instructions carefully before attempting questions

There are EIGHT questions divided in TWO Sections.

Candidate has to attempt FIVE questions in all.

Question Nos. **1** and **5** are compulsory and out of the remaining, THREE are to be attempted choosing at least ONE question from each Section.

The number of marks carried by a question/part is indicated against it.

Question Nos. **1**, **5** and **8** must be answered in SANSKRIT and the remaining questions must be answered either in SANSKRIT or in the medium authorized in the Admission Certificate. Answer written in SANSKRIT must be in Devanagari script.

Word limit in questions, wherever specified, should be adhered to.

Attempts of questions shall be counted in sequential order. Unless struck off, attempt of a question shall be counted even if attempted partly. Any page or portion of the page left blank in the Question-cum-Answer Booklet must be clearly struck off.

Optional Province · optionalprovince.com

खण्ड—A / SECTION—A

1. अधोलिखिताः सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषया समाधेयाः —

Answer all of the following (to be written in Sanskrit language) :

(a) अधोनिर्दिष्टाः सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषया समाधेयाः — 1×10=10

(i) 'क, त, प'-वर्णानाम् उच्चारणस्थानानि लेख्यानि।

(ii) का गुणसंज्ञा? गुणसंज्ञा-विधायकं सूत्रं लिख्यताम्।

(iii) प्रगृह्य-संज्ञा-विधायकं सूत्रं व्याख्यायताम्।

(iv) 'यण्'-प्रत्याहारान्तर्गताः वर्णाः लेखनीयाः।

(v) 'तन्मयः' इत्यत्र सूत्रोल्लेखपूर्वकं सन्धिविच्छेदो विधेयः।

(vi) 'उपयमुनम्'—विग्रहपूर्वकं समासनामापि लिखत।

(vii) 'नीलोत्पलम्'—सूत्रोल्लेखपूर्वकं विग्रहो विधेयः।

(viii) 'क्रमम् अनतिक्रम्य'—समासनामोल्लेखपूर्वकं समासो विधेयः।

(ix) 'तच्छ्रुत्वा'—सूत्रोल्लेखपूर्वकं सन्धिविच्छेदो विधेयः।

(x) 'एते जनाः ग्रामं गच्छन्ति'—वाच्यपरिवर्त्तनं क्रियताम्।

(b) अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सूत्रोल्लेखपूर्वकं विभक्ति-प्रयोगः संस्कृतभाषया निर्णेयः — 2×5=10

(i) कारयति भृत्यं भृत्येन वा कटम्।

(ii) क्रूरमभिक्रुध्यति।

(iii) अक्ष्णा काणः।

(iv) पापाज्जुगुप्सते।

(v) मातुः स्मरति।

(c) अधोलिखितानां सूत्राणामर्थोदाहरणानि संस्कृतेन *3-4* पंक्तिभिः लेख्यानि— 2×5=10

(i) आदिरन्त्येन सहेता।

(ii) अचोऽन्त्यादि टि।

(iii) दिक्संख्ये संज्ञायाम्।

(iv) यस्य च भावेन भावलक्षणम्।

(v) लशकतद्धिते।

Optional Province · optionalprovince.com

(d) संस्कृत-काव्यशास्त्रे वक्रोक्ति-सिद्धान्तस्य स्थानं विमृश्यताम् (*150* शब्दपरिमितम्)। 10

(e) संस्कृत-व्याकरणशास्त्रे समासमाश्रित्य निबन्धो लेख्यः (*150* शब्दपरिमितम्)। 10

2. अधोलिखिताः सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः —

Answer all of the following :

(a) वैदिक-संस्कृतभाषायाः स्वरूपं महत्त्वं च प्रतिपाद्यताम्। 20

Explain the structure and importance of Vedic Sanskrit.

(b) संस्कृतभाषायाः गौरवसंवर्धने पाणिनेः योगदानं विवेच्यताम्। 15

Elaborate the contribution of Pāṇini in glorifying Sanskrit language.

(c) भाषाविज्ञान-क्षेत्रे **निरुक्तस्य** अवदानं समीक्ष्यताम्। 15

Critically analyse the contribution of *Nirukta* in linguistic studies.

3. अधोलिखिताः सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः —

Answer all of the following :

(a) ''महाकविः बाणभट्टः संस्कृत-गद्यकाव्यरचनायां सर्वोत्कृष्टः'' इति मतं सोदाहरणं प्रमाणीक्रियताम्। 15

Analyse the statement—''Mahākavi Bāṇabhaṭṭa is the best in Sanskrit Gadya Kāvya''.

(b) संस्कृत-काव्य-समीक्षायां 'रस-सिद्धान्त'स्य स्थानं निर्धार्यताम्। 15

Examine the state of 'Rasa-Siddhānta' in Sanskrit Kāvya analysis.

(c) ''रामकथामाश्रित्य संस्कृते बहूनि काव्यानि विरचितानि''—तथ्यमिदं विवेच्यताम्। 10

''Large amount of Sanskrit literature is produced on the basis of Rāmākathā.'' Comment on the statement.

(d) ''उत्तररामचरिते भवभूतिर्विशिष्यते''—कथनमिदं समीक्ष्यताम्। 10

''उत्तररामचरिते भवभूतिर्विशिष्यते''—Examine critically this statement.

4. अधोलिखिताः सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः —

Answer all of the following :

(a) ''योगः कर्मसु कौशलम्''—भणितिरियं सोदाहरणं समीक्ष्यताम्। 20

''योगः कर्मसु कौशलम्''—Examine this statement with example.

Optional Province · optionalprovince.com

(b) संस्कृतमहाकाव्यस्वरूपं सम्यक् प्रतिपाद्यताम्। 15

Explain the concept of Sanskrit Mahākāvya in detail.

(c) "मेघे माघे गतं वयः"—सूक्तिरियं सोदाहरणं विवेच्यताम्। 15

"मेघे माघे गतं वयः"—Examine this statement with example.

खण्ड—B / SECTION—B

5. अधोलिखिताः सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषया समाधेयाः — 10×5=50

Answer all of the following (to be written in Sanskrit language) :

(a) 'पुरुषार्थचतुष्टयमाश्रित्य' एकः निबन्धः संस्कृतेन लिख्यताम्।

Write an essay based on 'Puruṣārthacatuṣṭayam'.

(b) उपनयन-वेदारम्भ-संस्कारयोः महत्त्वं प्रतिपाद्यताम्।

Explain the importance of Upanayana and Vedārambha Saṁskāras.

(c) आश्रम-व्यवस्थायाः स्वरूपं महत्त्वं च निरूप्यताम्।

Describe the concept and importance of Āśrama System.

(d) दर्शनसाहित्ये सांख्यदर्शनस्य महत्त्वं निर्धार्यताम्।

Establish the importance of Sāṁkhya Darśana in philosophy literature.

(e) संस्कृतसाहित्येषु वर्णिता 'शिल्पविद्या' स्वभाषायां संस्कृतेन वर्ण्यताम्।

Describe in own Sanskrit language 'Śilpa Vidyā' as available in Sanskrit literature.

6. अधोलिखिताः सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः —

Answer all of the following :

(a) वेदान्तानुसारं 'ब्रह्म'स्वरूपं प्रतिपाद्यताम्। 20

Explain the concept of 'Brahma' according to Vedānta.

(b) न्यायशास्त्रे 'अनुमान-प्रमाण'स्य स्थानं स्वरूपं च विवेच्यताम्। 15

Critically analyse the position and concept of 'Anumāna-Pramāṇa' in Nyāya Śāstra.

(c) भारतीयदर्शनशास्त्रे वर्णितं 'मोक्ष'स्वरूपं प्रतिपाद्यताम्। 15

Explain the concept of 'Mokṣa' according to Indian Philosophy.

Optional Province · optionalprovince.com

7. अधोलिखिताः सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः —

Answer all of the following :

(a) 'प्राचीन-संस्कृतसाहित्ये संगीतकला' इति विषयमाश्रित्य निबन्धो लेख्यः। 20

Write an essay on 'Music on the basis of ancient Sanskrit literature'.

(b) मानवजीवने **श्रीमद्भगवद्गीतायाः** महत्त्वं सोदाहरणं विवेच्यताम्। 15

Explain, with example, the importance of *Śrīmadbhagavadgītā* in human life.

(c) संस्कृतभाषायाः वैज्ञानिकता सप्रमाणं निरूप्यताम्। 15

Explain the scientific nature of Sanskrit language with illustration.

8. अधोलिखिताः सर्वे प्रश्नाः संस्कृतभाषया समाधेयाः —

Answer all of the following (to be written in Sanskrit language) :

(a) अधोलिखित-सन्दर्भं सम्यगवधार्य तदधस्तात् पृष्टानां प्रश्नानामुत्तरं देवनागरीलिप्या **स्वेन संस्कृतेन** दीयताम्। प्रत्येकमुत्तरं *3-4* पंक्तिभिः भवेत्— 5×5=25

आसीदशेषनरपतिशिरः समभ्यर्चितशासनः पाकशासन इवापरः, चतुरुदधिमालामेखलाया भुवो भर्त्ता, चक्रवर्तिलक्षणोपेतः, हर इव जितमन्मथः, गुह इवाप्रतिहतशक्तिः, वैनतेय इव विनतानन्दजननः राजा शूद्रको नाम।

नाम्नैव यो निर्भिन्नारातिहृदयो विरचितनरसिंहरूपाडम्बरम्, एकविक्रमाक्रान्तसकलभुवनतलो विक्रमत्रयायासितं जहासेव वासुदेवम्।

यश्च मनसि धर्मेण, कोपे यमेन, प्रसादे धनदेन, प्रतापे वह्निना, वाचि सरस्वत्या, मुखे शशिना, बले मरुता, प्रज्ञायां सुरगुरुणा, तेजसि सवित्रा च वसता सर्वदेवमयस्य प्रकटितविश्वरूपाकृतेरनुकरोति स्म भगवतो नारायणस्य।

यस्य च हृदयस्थितानपि पतीन् दिधक्षुरिव प्रतापानलो वियोगिनीनामपि रिपुसुन्दरीणामन्तर्जनितदाहो दिवानिशं जज्वाल।

(i) राजा शूद्रकः कीदृशः आसीत्?

(ii) सः कथं विष्णोः उपहासं करोति स्म?

(iii) तेन नारायणस्य अनुकरणं कथं कृतम्?

(iv) शूद्रके के-के गुणाः आसन्?

(v) राज्ञः प्रतापानलः रिपुसुन्दरीणां हृदयानि कथं ज्वालयति स्म?

Optional Province · optionalprovince.com

(b) अधोलिखितं सन्दर्भं सम्यगवधार्य तदधस्तात् पृष्टानां प्रश्नानाम् उत्तरं देवनागरीलिप्या **स्वेन संस्कृतेन** दीयताम्। प्रत्येकमुत्तरं 3-4 पंक्तिभिः भवेत्— 5×5=25

आसीद् धुस्रिकापुरे पार्वती नाम स्वदेवरनिकेतने दास्यकर्म कुर्वाणा काचिद् गतभर्तृका। बालाम् इमां सुवर्ण-सवर्णाङ्गीं कमललोचनां केनचिद् बालवरेण परिणाय्य तत् पितरौ दिवं गतौ। अचिराद् विवाहोत्तरं स बालपतिरपि तावन्चगात्। ततः प्रभृति बालविधवेयं भर्तृ-बन्धु-जनालये दीनभावा कथमपि जीवनयात्राम् असाधयत्। अथ आभानूदयाद् अनिशं कूपात् जलम् आहरन्ती, वस्त्र-संचयं धावन्ती क्षणमपि विश्रान्तिसुखं नोपलेभे। तद्देवरस्य आत्मजः पञ्चवर्षीयो निर्व्याजमधुरालापः तस्या एकमेवावलम्बनं बभूव।

अथ गच्छत्सु वर्षेषु कश्चिद् युवा पार्वत्या हृदयम् अगाहत। कश्चित् प्रवासी पार्वती कूपसन्निधौ दिवापश्यन् रात्रौ च मनसा विचिन्तयन् पुरेऽस्मिन् व्यलम्बत। तस्या अपूर्वलावण्यं दृशं दृशं विमोहितोऽभूत् तरुणोऽधिकाधिकम्।

एकदा कूपात् जलम् उद्धृत्य गृहं निवर्त्तमानायाः पार्वत्याः पंकिलायां भूमौ पदम् अस्खलत् सहसा च भूमौ न्यपतत्।

(i) पार्वती कुत्र किं कुर्वती निवसति स्म?

(ii) तस्याः शरीरलावण्यं कीदृशम् आसीत्?

(iii) विधवायाः तस्याः आलम्बनं किम् आसीत्?

(iv) पार्वत्याः हृदये कः प्रविष्टः?

(v) सा मार्गे कथं पतिता?

★★★

Optional Province · optionalprovince.com